

Power Relations in the Health Care Field: Accounting, Accountants, and Economic Reasoning in the New Public Management Reforms in Finland

KTL Liisa Kurunmäen laskentatoimen väitöskirja "Power Relations in the Health Care Field: Accounting, Accountants, and Economic Reasoning in the New Public Management Reforms in Finland" (Valtasuhteet terveydenhuollossa: Laskentatoimi, laskentaihmiset ja taloudellinen argumentointi julkishallinnon uudistusten jälkeisessä Suomessa) tarkastettiin 7.10.2000 Jyväskylän yliopiston taloustieteiden tiedekunnassa. Vastaväittäjänä toimi professori Anthony G. Hopwood Oxfordin yliopistosta ja kustoksena professori Petri Vehmanen.

1990-luvun alussa suomalaiseen terveydenhuoltoon tuotu markkinaohjausjärjestelmä ei näytä juurikaan vaikuttaneen terveydenhuollon kentällä toimivien ryhmien poliittisten päättäjien, sairaalan johdon, laskentaihmisien ja lääkäreiden valtasuhteisiin. Liisa Kurunmäen tutkimus kuudessa sairaalassa uudistusten jälkeisinä vuosina osoittaa, ettei odotusten kaltaisia muutoksia poliittisten päättäjien ja lääkärökunnan valtasuhteissa ole havaittavissa.

Markkinavoimien hyväksikäyttöä poliittisten päättäjien lisääntyneen vallan lähteenä hankaloittaa tutkimuksen mukaan kilpailuttamisen vaikeus maantieteellisillä alueilla, joilla sairaalapalvelujen tuottajien lukumäärä on pieni ja etäisyydet sairaaloiden välillä ovat pitkät. Kilpailuttamista nähdään hankaloittavan myös eri sairaaloiden omaksumat erilaiset hinnoittelumenetelmät sekä aluepoliittiset tekijät. Näiden tekijöiden kuitenkin todettiin vaikuttavan eri määrin keskussairaaloiden ja yliopistosairaaloiden kokemuksiin kilpailupaineisiin.

Lääkärit omaksuneet kustannusajattelun ja -kielen

Lääkärit eivät näytä menettäneen valtaansa suhteessa sairaalan johtoon ja laskentahenkilöihin. Haastatteluihin ja erilaisten kokousten havainnointiin perustunut tutkimus osoittaa, kuinka sairaaloiden lääkärökunta oli sopeutunut rahoitusjärjestelmän muutoksiin omaksumalla laskentatoimen kielen ja käytännöt.

Vaikka odotettua muutosta valtasuhteissa ei tutkimuksessa todettu tapahtuneen, markkinaohjausjärjestelmän käyttöönoton havaittiin aikaansaaneen muita, uudistushankkeita ajaneiden kannalta katsoen positiivisia vaikutuksia. Kustannusajattelun ja taloudellisen argumentoinnin katsottiin lisääntyneen sairaalaorganisaatioissa, mikä on lisännyt resurssien ensisijaisten käyttäjien, lääkäreiden, kustannustietoisuutta. Lisääntyneen kustannustietouden katsottiin johtaneen terveydenhuoltoon suunnattujen resurssien taloudellisesti järkevämpään käyttöön.

Valtasuhteiden muutosta koskevat odotukset tutkimuksen lähtökohtana

Kurunmäki on johdannosta ja kolmesta artikkelista koostuvassa väitöstutkimuksessaan tarkastellut 1990-luvun alussa suomalaiseen terveydenhuoltoon tuodun markkinaohjausjärjestelmän vaikutuksia terveydenhuollon kentällä toimivien ryhmien valtasuhteisiin. Tutkimus tarkastelee odotettuja muutoksia poliittisten päättäjien, sairaalan johdon, laskentaihmisien sekä lääkäreiden välisissä valtasuhteissa. Haastatteluihin, havainnointiin sekä kirjallisiin dokumentteihin perustuva väitöstutkimus tarkastelee lisäksi odotettujen muutosten toteutumista.

Artikkeleista ensimmäinen keskittyy poliittisten päättäjien ja lääkäreiden välisen valtasuhteen tarkasteluun. Rahoitusjärjestelmän uudistuksen yhtenä tavoitteena katsotaan olleen pyrkimys luoda poliittisille päätöksentekijöille lisääntynyt mahdollisuus arvioida resurssien käyttöä sekä käytön tehokkuutta terveystaloudellisten tuottavissa organisaatioissa. Poliittisten päättäjien vallan terveydenhuollon kentällä odotettiin muutosten myötä lisääntyvän suhteessa terveystaloudellisten tuottavien lääkäreiden valtaan.

Väitöstutkimuksen toinen artikkeli keskittyy sairaalan johdon ja lääkäreiden välisen valtasuhteen tarkasteluun. Rahoitusjärjestelmän uudistuksen sekä kyseiseen uudistukseen liittyvien sairaaloiden raportointivaatimusten muutosten katsotaan luoneen odotuksia sairaalan johdon parantuvalla kyvyllä valvoa ja ohjata toimintaa sairaalaorganisaation sisällä. Sairaalan johdon valta-aseman ennakoitiin siten paranevan suhteessa sairaalan lääkärökunnan asemaan.

Tutkimuksen kolmas artikkeli tarkastelee laskentatoimen edustajien ja lääkäreiden välistä valtasuhdetta sekä siinä ennakoituja muutoksia. Julkisella sektorilla toteutettujen muutosten odotettiin heijastuvan laskentatoimen edustajien lisääntyneenä vaikutusvaltana julkisen sektorin organisaatioissa, niin myös terveydenhuollon kentällä. Myös laskentatoimen edustajien aseman sairaalaorganisaatioissa suhteessa lääkärikuntaan ennakoitiin siis paranevan.